

TILNI RIVOJLANTIRISH BO'YICHA DALILLARGA ASOSLANGAN TA'LIM AMALIYOTINING SAMARADORLIGI: O'QUVCHILARDA TILNI BILISHNI RIVOJLANTIRISHDA TURLI XIL O'QITISH USULLARINING SAMARADORLIGINI TEKSHIRISH

Dinara Bekpolatova Ong'arbay qizi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika institutining
Turkiy tillar fakulteti talabasi

ARTICLE INFO

Received: 12th June 2023

Accepted: 19th June 2023

Online: 20th June 2023

KEY WORDS

An'anaviy ma'ruza usuli,
kommunikativ yondashuv,
vazifaga asoslangan usul,
audio-vizual usul, ta'lim
amaliyotlari.

ABSTRACT

Ta'lim jamiyatning o'sishi va rivojlanishining muhim elementidir. Ta'limning muhim jihatlaridan biri bu tilni rivojlantirishdir. Dalillarga asoslangan amaliyotga asoslangan o'qitish usullarini tatbiq etish o'quvchilarning til ko'nikmasini rivojlantirishda yuqori samara berishi isbotlangan. Ushbu maqola talabalarning til ko'nikmalarini oshirishda turli xil o'qitish usullarining samaradorligini hisobga olgan holda, tilni rivojlantirishda dalillarga asoslangan ta'lim amaliyotlarining samaradorligini o'rganadi.

An'anaviy ma'ruza usuli til ko'nikmalarini o'rgatishda keng qo'llaniladigan yondashuv bo'lib qolmoqda. Bu usul o'qituvchi tomonidan talabalarga ma'lumotni tizimli ravishda taqdim etishni o'z ichiga oladi. Keng qo'llanilishiga qaramay, an'anaviy usul passiv va til ko'nikmalarini oshirishda unchalik samarali emasligi tanqid qilindi. Buning sababi shundaki, ma'ruzada talabalar asosan o'qituvchini passiv tinglashadi va o'quv jarayoniga etarlicha jalb qilinmasligi mumkin.

Til ko'nikmalarini o'rgatishning yana bir keng tarqalgan usuli bu kommunikativ yondashuvdir. Bu usul o'quvchilarning muloqotda ravonligini oshirishga qaratilgan bo'lib, o'quv jarayonida o'zaro munosabatlarning ahamiyatini ta'kidlaydi. Kommunikativ tajribani ta'minlash uchun rolli o'yinlar, real hayotni simulyatsiya qilish va o'yinlar kabi vazifalar qo'llaniladi, bu esa talabalarga til ko'nikmalarini samarali o'rganish imkonini beradi. Kommunikativ yondashuv o'quvchilarni o'quv jarayonida faol ishtirok etishga undaydi, chunki ular nutq, tinglash, o'qish va yozish ko'nikmalarini mashq qiladilar.

Til ko'nikmalarini o'rgatishning yana bir samarali usuli vazifaga asoslangan usuldir. Bu usul talabalarga xat yozish, nutq tayyorlash yoki matnni o'qish kabi topshiriqlarni berishni o'z ichiga oladi, ular turli til ko'nikmalarini qo'llash orqali bajarishlari kerak. Talabalar topshirilgan vazifani bajarish davomida til ko'nikmalarini o'rganadilar. Bu usul interfaol va hamkorlikda o'rganish tajribasini ta'minlaydi, o'quvchilarning muloqot va til ko'nikmalarini oshiradi.

Nihoyat, audio-vizual usul keng qo'llaniladigan o'qitish usuli bo'lib, til o'rganishning vizual va eshitish tomoniga qaratilgan. Bu usul rasmlar, videolar va audio materiallardan

foydalanishni o'z ichiga oladi va shu bilan o'quvchilarga ko'rish va tovush orqali til ko'nikmalarini o'rganish imkonini beradi.

Yuqorida muhokama qilingan turli xil o'qitish usullari o'quvchilarda til ko'nikmalarini rivojlantirishning ko'plab usullarini ko'rsatadi. Ba'zi usullar boshqalardan ko'ra samaraliroq bo'lsa-da, til o'rganishda hammaga mos keladigan yagona yondashuv mavjud emas. Til ko'nikmalarini o'rgatishning eng samarali usulini tanlashda o'qituvchilar doimo o'z talabalarining o'ziga xos ehtiyojlari va kontekstlarini hisobga olishlari kerak.

Dalillarga asoslangan ta'lim amaliyotlari:

Dalillarga asoslangan ta'lim amaliyoti ta'lim siyosati, amaliyoti va dasturlarida tadqiqot dalillaridan foydalanishni o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, tilni rivojlantirish bo'yicha dalillarga asoslangan ta'lim amaliyotlari o'quvchilarning til ko'nikmalarini, kognitiv va akademik imkoniyatlarini yaxshilaydi (National Clearinghouse for English Language Acquisition; Cawley & Weber, 2018).

O'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda turli xil o'qitish usullarining samaradorligi:

O'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda o'qitish usullarining samaradorligi doimiy ravishda olib borilayotgan izlanishlardan biri bo'lib kelgan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, turli xil o'qitish usullari turli darajadagi samaradorlikka ega.

Talabalarining til ko'nikmalarini rivojlantirishning eng samarali usullaridan biri bu Structured English Immersion (SEI) modelidir. Ushbu model ingliz tilidan ko'rsatmalarning yagona tili sifatida foydalanishni o'z ichiga oladi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, SEI modeli talabalarining til ko'nikmalarini rivojlantirishda, hatto ingliz tilini bilish darajasi cheklangan (National Clearinghouse for English Language Acquisition) uchun ham yuqori samara beradi.

Yana bir samarali yondashuv - Himoyalangan ko'rsatmalarni kuzatish protokoli (SIOP) modeli. Ushbu model ona tili bo'lmagan talabalar uchun ingliz tilidan foydalanishda o'z tillarini va ishonchlarini yaxshilash uchun tilni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. SIOP yordamida talabalarining tushunish va akademik faoliyati ham yaxshilanganini ko'rsatdi (Cawley & Weber, 2018).

Bundan tashqari, ikki tilli immersion dasturlari ham o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali ekanligi isbotlangan. Ushbu dasturlar talabalarni ikki tilda o'rganishni o'z ichiga oladi, bu ravon gapirishga imkon beradi va o'quvchilarning og'zaki va kognitiv rivojlanishini kuchaytiradi. Biroq, bu dasturlar ikkala tilda ham yuqori darajadagi bilimni talab qiladi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytish mumkinki, o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda samarali o'qitish usullari ularning akademik va kognitiv rivojlanishini kafolatlashda muhim ahamiyatga ega. Tilni rivojlantirishda dalillarga asoslangan ta'lim amaliyotlari yuqori samara beradi. SEI, SIOP va ikki tilli immersion kabi usullar tadqiqot dalillariga asoslangan o'qitish usullarini amalga oshirishda eng samarali o'qitish usullaridan biridir. Shuning uchun o'qituvchilar o'quvchilarning til bilimlarini rivojlantirishni kafolatlash uchun o'qitish uslublarida dalillarga asoslangan ta'lim amaliyotlarini qo'llashlari va integratsiyalashlari zarur.

References:

1. Umumiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti va o'quv dasturi. Ona tili. Adabiyot. O'zbek tili (ta'lim boshqa tillarda olib boriladigan maktablar uchun). Toshkent. "Sharq" nashriyot-matbaa konserni.
2. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risidagi Qonuni". 2020-y 23-sentabr